

TURGENYEV IVÁN

PJETUSKOV

ELBESZÉLÉS

**FORDÍTOTTA
AMBROZOVICS DEZSŐ**

BUDAPEST LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE
(Wodianer F. és Fiai) részvénytársaság.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

I.

Ezernyolczszázhuszban O. városában élt egy Pjetuskov Athanaszjics Iván nevű hadnagy. Szegény szülőkől származott, öt éves korában teljesen árva lett és gyámja kezére került. Vagyona, hála a gyám gazdálkodásának, éppen semmi sem volt, s csak nagy ügygyel-bajjal tudott valahogyan tengődni. Középtermetű, kissé zömök ember volt; arcza sovány és szeplős, de egyébként kellemes; haja sötétszőke, szeme szürke, tekintete bátortalan volt; alacsony homlokát ellepték a ránczok. Pjetuskov élete szerfelett egyhangúan folyt; közel negyven éves korában olyan fiatal és tapasztalatlan volt, mint a gyermek. Az ismerőseit kerülte, azokkal pedig, a kikre volt némi befolyása, nagyon rövidesen bánt el...

Azokban az emberekben, a kiket a sors egyhangú és szomorú életre kárhoztatott, gyakran támadnak különféle szokások és igények. Pjetuskov reggelenként a teájához nagyon szerette a frissen sült fehér zsemlyét. E nélkül nem is tudott volna megleenni. És ime, egy reggel az inasa, Oniszim, apró kékvirágos kis tányéron, zsemlye helyett, sötétbarna kétszersültet tett elé. Pjetuskov nem kis megütközéssel tüstént kérdőre vonta az inasát, hogy mit jelentsen ez?

- A zsemlyét mind elkapkodták, - felelt Oniszim, egy pétervári születésű legény, a kit a sors különös szeszélye Dél-Oroszország kellő közepére sodort.

- Lehetetlen! - kiáltott fel Athanaszjics Iván.

- Elkapkodták, - ismételte Oniszim, - ma az előljárónál nagy reggeli van, hát mind odavitték.

Oniszim az egyik kezével a levegőben mutogatott és előre tolt a jobb lábát.

Athanaszjics Iván le s fel járt a szobában, majd felöltözött és maga ment el a pékhez. Ezt az üzletet, mely egyetlen volt a városban, ezelőtt vagy tíz évvel egy bevándorolt német alapította. Az üzlet csakhamar felvirágzott, és virágzott még most is, az alapító özvegyének, egy kövér vénasszonynak a vezetése alatt.

Pjetuskov megkopogtatta a kis ablakot. A kövér asszonyság odatolta az ablakhoz betegesen duzzadt és álmos ábrázatát.

- Kérek zsemlyét, - szólt Pjetuskov barátságosan.

- A zsemlye elfogyott, - rikácsolta a vénasszony.

- Nincsen zsemlyénk?

- Nincs ám.

- Hogy lehet ez? - megbocsásson. Én mindennapos vevő vagyok és pontosan fizetek.

A vénasszony némán nézett rá.

- Vegyen pereczet vagy kiflit, - szólt végre, nagyot ásítva.

- Nem kell, - szólt Pjetuskov és szinte megsértődött.

- A hogy tetszik, - mormogta a vénasszony és becsapta a toló-ablakot.

Athanaszjics Iván nagyon bosszankodott. Haragosan átment az utca másik oldalára és mint a gyermek, teljesen átengedte magát a duzzogásnak.

- Uram! - hangzott fel egy eléggé kellemes női hang, - uram!

Athanaszjics Iván felpillantott. A pékbolt ablakán egy, úgy tizenhét éves leány nézett ki, és egy zsemlyét tartott a kezében. Az arcza teli és gömbölyded, szája piros, szeme gesztenyeszínű, orra picziny és kissé hajlott, a haja szőke és a vállai pompásak voltak. Vonásai jóságot, lustaságot és gondtalanságot árultak el.

- Itt van, uram, zsemlye, - szólt mosolyogva, - én ugyan magamnak tettem félre, de itt van, az ön javára lemondok róla.

- Nagyon szépen köszönöm. Ime...

Pjetuskov elkezdett kotorászni a zsebében.

- Nem kell, nem kell! Egye meg az egészségére.

Ezzel becsukta az ablakot. Pjetuskov egész elégedetten tért haza.

- Lám, te nem kaptál zsemlyét, - szólt oda az inasának, - én meg kaptam, látod?...

Oniszim keserűen elmosolyodott.

Aznap este Athanaszjics Iván vetkezés közben megkérdezte az inását:

- Mondd csak fiú, miféle leány az ott a péknél, he?

Oniszim sötéten félrenézett és így szólt:

- Miért kérdezi?

- Csak úgy, - szólt Pjetuskov sajátkezűleg húzva le a csizmáját.

- Ugy-e, csinos! - jegyezte meg Oniszim alázatosan.

- Az ám... nem csúnya, - szólt Athanaszjics Iván, szintén félrepillantva. - Nem tudod, hogy hívják?

- Vaszilisza.

- Te ismered?

Oniszim egy cseppet hallgatott.

- Igen. Ismerem.

Pjetuskov kinyitotta a száját, de egyszerre megfordult és elaludt. Oniszim kiment az előszobába, egyet szippantott és lehorgasztotta a fejét.

Másnap Pjetuskov már kora reggel előkérte a ruháit. Oniszim előhozta Athanaszjics Iván hétköznapi kabátját, egy régi, fűszínű, nagy és kopott vállrojtos kabátot. Pjetuskov hosszú ideig némán nézett Oniszimre, azután előkérte az új kabátját. Oniszim meglepetve kért bocsánatot. Pjetuskov felöltözött, s gondosan felhúzta a keztyűit.

- Te, fiam, - szólt némi zavarodottsággal, - ne menj ma a pékhez. Én magam megyek. Utamba esik.

- Igen is, - felelt Oniszim oly zavartan, mintha valaki hátbavágta volna.

Pjetuskov elment a pékhez és megkopogtatta a kis ablakot. A vénasszony kinyitotta.

- Kérek zsemlyét, - szólt Athanaszjics Iván vontatottan.

A vénasszony kinyújtotta inkább lábhoz, mint kézhez hasonló, vállig meztelen karját, és egy forró czipót tett elé.

Athanaszjics Iván egy darabig ott állt az ablak alatt, vagy kétszer elment előtte s bekandikált, majd elrestelve gyermekességét, kezében a czipóval hazatért. Egész nap furcsán érezte magát, és szokása ellenére, még este sem állott szóba Oniszimmel. Másnap reggel már Oniszim ment a pékhez.

II.

Elmúlt pár hét. Athanaszjics Iván teljesen megfeledkezett Vasziliszáról és megint barátságosan elbeszélgetett az inasával, mint azelőtt. Egy szép reggel eljött hozzá Bubliczyn úr, egy jó módú és igen szeretetreméltó fiatalember. Az igaz, hogy néha maga sem tudta, mit beszél és egészben véve, mint mondani szokták, fuzsitus volt, de azért igen kellemes társalgó hírében állott. Sokat és lázas mohósággal dohányzott; felhúzza a szemöldökeit, kidülesztve a mellét, dohányzott gondteljes, vagyis inkább olyan arczczal, mintha azt mondaná: hagyjatok csak még egyet szippantani, azután elmondom a váratlan ujságot; sőt néha üvöltött, és hadonázott a kezeivel, óvatosan szíva a csibukját, mintha hirtelen valami mulatságos vagy fontos dolog jutott volna az eszébe; feltátotta a száját, gyűrűformában eregette ki belőle a füstöt és közönséges szavakat mormogott, sőt néha hallgatott. Bubliczyn úr, miután kissé beszélgetett Athanaszjics Ivánnal a szomszédokról, a lovakról, a földes kisasszonyokról és más egyéb épületes dolgokról, egyszerre összehúzta a szemét, végigsímitotta a haját és ravasz mosolylyal odalépett a szokatlanul homályos tükörhöz, Athanaszjics Iván szobájának egyetlen ékességéhez.

- Azt az egyet meg kell vallani, - szólt, végigsímitva sötét szakállát, - hogy nálunk olyan polgárleányok vannak, hogy a medici Vénus, az semmi hozzájuk... Így például látta már Vasziliszát, a pékleányt... - Bubliczyn úr elhallgatott.

Pjetuskov összerezzen.

- Egyébiránt, - folytatta Bubliczyn nagy füstgomolyba burkolva, - mit is kérdelem én ezt öntől?
- hiszen maga olyan ember Athanaszjics Iván! - Az isten tudja, hogy maga mit csinál Athanaszjics Iván!

- Azt, a mit ön, - szólt Pjetuskov boszúsan és éneklő hangon.

- No nem, Athanaszjics Iván, nem... Nem úgy értettem...

- Hanem?

- Ugyan, hova gondol?!

- Hanem? Hanem?

Bubliczyn a szögletbe állította a pipát és elkezdte nézni nem éppen kifogástalan cipőit. Pjetuskov zavarba jött.

- Tehát Athanaszjics Iván, tehát... - folytatta Bubliczyn kiméletesen. - De annyit mondhatok, hogy Vaszilisz, a péklány nagyon, de nagyon szép...

Bubliczyn úrnak kitágultak az orrczimpái és lassan zsebredugta a kezét.

Különös egy dolog! Athanaszjics Iván valami féltékenységfélét kezdett érezni. Elkezdett fészkelődni a székén, minden ok nélkül felkaczagott, hirtelen elpirult, ásitozott, miközben félrehúzta kissé alacsony állát. Bubliczyn kiszírt még vagy három csibukot, azután elment. Athanaszjics Iván odalépett az ablakhoz, felsóhajtott és inni kért.

Oniszim egy pohár kvaszt tett az asztalra, komoran nézett a gazdájára, odadőlt az ajtóhoz és lehorgasztotta a fejét.

- Min jár az eszed? - kérdezte a gazdája gyöngéden, de félve.

- Min? - felelt Oniszim, - min... hát magán.

- Rajtam!

- Persze, hogy magán.

- És vajjon mit gondolsz rólam?

- Im, hát ezt gondolom... (itt egyet szippantott). Szégyelje magát uram, szégyelje.
- Hát ugyan miért?
- Miért... nézze meg csak Bubliczyn urat, Athanaszjics Iván... Milyen derék legény! megbocsásson.
- Fiam, én téged nem értelek.
- Nem ért... De bizony ért.

Oniszim elhallgatott.

- Bubliczyn úr, igazi úr, a milyennek az úrnak lenni kell. De ön, Athanaszjics Iván, ön... megbocsásson.
- Nos, hát, én is úr vagyok.
- Ur, úr... felelt Oniszim dühbe jöve. De miféle úr? Maga, uram, bocsásson meg, de olyan, mint a megázott madár. Isten egész napján itthon ül... nem kártyázik, nem társalog senkivel és még a tetejébe...

Oniszim intett a kezével.

- De te úgy látszik, már nagyon is... - szólt Athanaszjics Iván, zavartan nyúlva a csibuk után.
- Hogy nagyon, Athanaszjics Iván, hogy nagyon! Hát ítélje meg maga. Itt van megint az a Vaszilisza... Hát ugyan már ez mire való...
- Hát te már megint mit gondolsz, - vágott közbe aggodalmasan Pjetuskov.
- Én tudom, hogy mit gondolok. De hát az istenért! Mi jut eszébe? Athanaszjics Iván, bocsásson meg, de ítéljen maga... Lássá...

Athanaszjics Iván fölkel.

- No, no, csak te hallgass, - szólt ravaszul és Oniszimet fürkészve. - Lásd én is tudom... hogy te... de hát igazán?... Jobb lesz, ha ideadod a kabátomat.

Oniszim lassan odatolta Athanaszjics Ivánnak a maszatos tatár hálókabátot, aztán szorongással nézett a gazdájára, fejcsóválva ráadta a kabátot és elkezdte dörzsölni a hátát a kefével.

Pjetuskov kiment és miután egy darabig ögyelgett a város girbe-görbe utcáin, megállt a pékbolt előtt. Valami különös mosoly játszott az ajkai körül.

Alig hogy kétszer bepillantott a jól ismert boltba, mikor egyszer kinyílt az ajtó és kilépett Vaszilisza, sárga kendővel a fején és orosz szokás szerint vállra vetett nagy kendővel. Athanaszjics Iván tüstént utána sietett.

- Hová megy, galambocskám?

Vaszilisza hirtelen rápillantott, elmosolyodott, elfordult és ajkát eltakarta a kezével.

- Talán bevásárolni? - kérdezte Athanaszjics Iván szaporán lépegetve.
 - Milyen kíváncsi - felelt Vaszilisza.
 - Miért volnék kíváncsi? - szólt Pjetuskov, frissen hadonászva a kezével. - Éppen ellenkezőleg. Hát tudja-e, - tette hozzá sietve, mintha ezzel a három szóval teljesen kifejezte volna, a mit gondol.
 - Hát a zsemlyémet megette?
 - Persze, hogy meg, - felelt Pjetuskov különös megelégedéssel.
- Vaszilisza csak ment tovább és mosolygott.

- Nagyon kellemes idő van ma, - folytatta Athanaszjics Iván - gyakran szokott sétálni?
- Néha sétálok.
- Oh, mennyire szeretnék...
- Mit?

Nálunk a lányok ezt a »mit«-et nagyon különösen, élesen és gyorsan ejtik ki... A foglyok szoktak így szólogatni hajnalban.

- Hát sétálgatni magával... a városon kívül, tudja...
- Ugyan már, hogy lehetne ez?
- Már miért ne lehetne!
- Jaj, milyen maga, no az igaz!
- De bocsásson meg...

Ebben a pillanatban utólérte őket egy kecskeszakállas kereskedősegéd, lábtövis módjára szétterpesztett ujjakkal, hogy a kezelője le ne csuszszék, hosszú, kékes kaftánban és meleg sapkában, mely olyan volt, mint egy szétpukkadtt görögdinnye. Pjetuskov az illendőség kedvéért kissé elmaradt, de csakhamar megint elérte a leányt.

- Nos hát? Hogy leszünk a sétával?

Vasziliszta hamiskásan ránézett és megint elmosolyodott.

- Maga idevaló?
- Igen.

Vasziliszta végigsimította a haját és lassította a lépteit. Athanaszjics Iván elmosolyodott és a bátortalanságtól szinte megmeredve, kissé félrehajolt és remegve átfogta a leány derekát.

Vasziliszta felsikoltott.

- No, szemtelen, ... az utcán!
- No, no, no... ugyan mi az, - mormogta Athanaszjics Iván.
- Elég, ha mondom, az utcán... ne okoskodjék!
- Á-á-á, de furcsa maga, - szólt Pjetuskov szemrehányólag, de fülig elpirulva.

Vasziliszta megállt.

- Menjen innen, uram, menjen.

Pjetuskov bocsánatot kért és távozott. Elment haza, egy egész óra hosszat mozdulatlanul ült egy széken s még csak nem is pipázott. Végre elővett egy ív szürkés papirost, elkészített egy tollat és hosszas tűnődés után megírta a következő levelet:

»Timofejevna Vasziliszta ő Nagyságának!«

»Már természetemnél fogva sem lévén sértegető ember, hogy akarhattam volna önnek kellemetlenséget okozni! Ha pedig mégis megsértettem, nyíltan kimondom, hogy Bubliczyn úr célzásai bátorítottak fel arra, a mire nem is gondoltam. Egyébiránt, nagyon szépen kérem, ne haragudják reám. Én érzésteljes ember vagyok, minden gyengédséget megértek és hálás vagyok érte. Ne haragudják reám, Timofejevna Vasziliszta, igen szépen kérem. Egyébiránt maradok tisztelettel, alázatos szolgája

Pjetuskov Iván.«

A levelet Oniszim vitte el a rendeltetési helyére.

III.

Elmúlt két hét... Oniszim szokás szerint minden reggel elment a pékboltba. Történt egyszer, hogy Vasziliszta kifutott elébe.

- Isten hozta, Szergejics Oniszim.

Oniszim sötétén nézett reá és bosszúsan így szólt: - Adjon Isten.

- Hát mi az, maga már soha felénk se jön, Szergejics Oniszim?

Oniszim komolyan ránézett.

- Ugyan már miért jönnék? Hiszen még teát se adnak.

- Adunk Szergejics Oniszim, adunk. Csak maga jöjjön. Még pedig rummal.

Oniszim elmosolyodott.

- Ha így van, akkor hát...

- De mikor batyuska, mikor?

- Mikor... de hát...

- Ma este, jó lesz? No mondja.

- Ha úgy tetszik, jól van, - felelt Oniszim, és lomha léptekkel hazaballagott.

Aznap este a kis szobában, a stráfos dunnával letakart ágy mellett egy rozoga széken ott ült Oniszim, szemben Vasziliszával. Sötétsárga nagy számovár fortyogott az asztalon; egy cserép geranium állt az ablakban; a másik szegletben, az ajtó mellett egy otromba láda állt, apró, lefüggő lakattal; a ládán ócska rongyok voltak felhalmozva, a falakon piszkos képek feketélttek. Oniszim és Vasziliszta szótlanul itták a teát, egymásra néztek, sokáig forgattak az újjaik közt egy darabka cukrot, azután úgy immel-ámmal beleharaptak, rágták, majszolták, és hangosan szürcsölték fogaik közt a sárgás levet. Végre kiürítették az egész számovárt, felforgatták a gömbölyű poharakat, melyek közül az egyikre: »Kedves egészségére« volt írva, krákoztak, megtörölték a szájukat s lassankint elkezdtek beszélgetni.

- Szergejics Oniszim, a maga gazdája - szólalt meg Vasziliszta, de nem fejezte be.

- Mit a gazdám... - felelt Oniszim és rákönyökölt az asztalra. - Hiszen tudja... De miért kérdi?

- Csak úgy - felelt Vasziliszta.

- De ni, ni, hiszen ő (és itt elmosolyodott) ő úgy látszik, írt magának?

- Igen.

Oniszim szokatlan elégedettséggel csóválta a fejét.

- Lám, lám, - szólt rekedten és mosolyogva: - nos, és ugyan mit írt magának?

- Mindenfélét. Hogy én, kérem, Timofejevna Vasziliszta kisasszony, úgy; nehogy azt higgye, hogy ön kisasszony, ne érezze magát sértve; és több efélét... De hát - szólt rövid hallgatás után - hogy van az ura?

- Él - felelt Oniszim egykedvűen.

- Haragszik?

- Ugyan már miért! Dehogyan is haragszik! De ni, magának tetszik?

Vasziliszta lehajolt és a markába nevetett.

- Nos, - folytatja Oniszim.
 - Miért kérdi? - Szergejics Oniszim.
 - Csak, mert beszélnek...
 - Ugyan már, - szólt végre Vaszilisz, - hiszen ő... úr. És így természetes, hogy én... meg ő... de hiszen tudja...
 - Mit tudok? - jegyezte meg Oniszim fontoskodva.
 - Hiszen tudja, Szergejics Oniszim...
- Vaszilisz szemmel láthatólag izgatott lett.
- Hát mondja meg a gazdájának, hogy én kérem, nem haragszom rá, de kérem...
- Elkezdett dadogni.
- Értem, - felelt Oniszim és lassan felállt a székről. - Értem. Köszönöm a szíves látást.
 - Szívesen, szívesen!
 - No jól van, jól.
- Oniszim közeledett az ajtóhoz. A kövér vénasszony belépett a szobába.
- Isten hozta, Szergejics Oniszim, - szólt éneklő hangon.
 - Adjon isten, Ivanovna Praszkovja, - felelt ő éppen így.
- Egy darabig némán álltak szemben egymással.
- No hát, isten vele, Ivanovna Praszkovja, szólt Oniszim.
 - Isten vele, Szergejics Oniszim!
- Oniszim elment haza. A gazdája ott feküdt az ágyban és felbámúlt a padmalyra.
- Hol voltál?
 - Hol voltam? (Oniszimnek szokása volt minden kérdésnek az utolsó szavát ismételni.) Az ön dolgában jártam.
 - Miféle dolgomban?
 - Hát nem tudja? Elmentem Vasziliszához.
- Pjetuskov intett a szemével és megfordult az ágyban.
- No lássa, - szólt Oniszim, és hideg vérrel szippantott egyet: - lássa. Ilyen ön mindig. Vaszilisz tisztelteti.
 - Talán csak nem?
 - Talán csak nem? Lássa, ilyen ön. Talán csak nem! Azt mondta, hogy kérdezzem meg, miért nem mutatja magát, miért nem megy oda?
 - És te mit mondtál?
 - Hogy én mit mondtam? Azt mondtam neki: buta vagy te - mondom, majd ilyen urak jönnek hozzád! Oh nem, eredj te ő hozzá, - mondom.
 - Nos, és ő?
 - Ő... Nem szólt semmit.
 - De hát mégis, hogy semmit?

- Mondom, hogy semmit.

Pjetuskov kissé hallgatott.

- Nos, és eljön?

Oniszim megrázta a fejét.

- Eljön!... Nem igen... Eljön... Nem, csak lesse...

- De hiszen magad mondtad...

- Dehogy is mondtam.

Pjetuskov újra elhallgatott.

- De hát akkor hogy lesz?

- Hogy lesz... Önnek jobban kell tudnia, ön úr.

- Ugyan már...

Oniszim önelégülten lógázta magát.

- Ismeri Ivanovna Praszkovját? - kérdé végre.

- Nem. Miféle Ivanovna Praszkovját?

- Hát a péknét!

- Hja... a péknét! Láttam már... olyan kövér.

- Tekintélyes asszonyosság. Ez... nagynénéje neki.

- Nénje?

- Hát ezt se tudja?

- Nem én.

- Ejnye..

Oniszim a gazdája iránt való tiszteletből nem mondta ki, a mit gondolt.

- Lám, ezzel kellene megismerkednie.

- Hogyan?... én csak nem...

Oniszim igenlőleg nézett Athanaszjics Ivánra.

- És vajjon, miért kellene vele megismerkednem? - kérdezte Pjetuskov.

- No tessék! felelt Oniszim nyugodtan.

Athanaszjics Iván felkelt, le- s feljárt a szobában, majd megállt az ablakban és elfordúlva, kissé zavarban, felkiáltott:

- Oniszim!

- Parancsol?

- De hát aztán nem lesz az nekem... tudod hát... kellemetlen az a vén asszony...

- A mint gondolja.

- Egyébiránt ezt csak úgy gondoltam. A társaim észrevehetnék... Egyébiránt majd meggondolom, no. Hozd el csak a pipámat... De hát mit is izent, - szólt rövid hallgatás után. - Vasziliszta azt mondja, hogy...

De Oniszimnak nem volt kedve a társalgást folytatni és felvette szokott komor ábrázatát.

IV.

Athanaszjics Iván és Ivanovna Praszkovja ismeretsége a következőleg kezdődött. Pjetuskov öt nappal az Oniszimmel folytatott beszélgetés után, este elment a pékboltba. - No most, - gondolta, miközben a csikorgó kaput kinyitotta, - azt sem tudom, mi lesz.

Belépett a pitvarba és kinyitotta az ajtót. Egy hatalmas, bóbitás tyúk, siketítően kotkodácsolva csapódott a lábai elé, és rettegésében messze elfutott az udvaron. A szomszéd szobából kikandikált a vénasszony csodálkozó arcza. Athanaszjics Iván elmosolyodott és megbicczen-tette a fejét. Az öreg asszony is köszönt neki. Erősen szorongatva a kalapját, Pjetuskov oda-lépett hozzá. Ivanovna Praszkovja nyilván várta az előkelő látogatót, ruhája az utolsó kapocsig be volt kapcsolva. Pjetuskov leült egy székre, Ivanovna Praszkovja vele szemben foglalt helyet.

- Én inkább azért jöttem ide, Ivanovna Praszkovja... - szólalt meg végre Athanaszjics Iván, - és elhallgatott. Ajkai görcsösen vonaglottak.

- Kérem, kérem, batyuska, - felelt Ivanovna Praszkovja meghajtván magát. - Minden vendéget szívesen látunk.

Pjetuskov kissé felbátorodott.

- Tudja, én már régen szerettem volna önnel megismerkedni, Ivanovna Praszkovja.

- Oh köszönöm, Athanaszjics Iván.

Elhallgattak. Ivanovna Praszkovja egy tarka kendővel megtörölte az arcát; Athanaszjics Iván nagy figyelemmel nézett valahova félre. Mindaketten kellemetlenül érezték magukat. Egyéb-íránt kereskedői és polgári körökben, a hol még a legrégibb barátok sem érintkeznek bizonyos szöglethez képest nélkül, a háziak és a vendégek közt való bizonyos feszültséget, nemcsak hogy nem tartják különösnek, sőt ellenkezőleg igen illő és elmaradhatatlan dolognak hiszik, külön-nösen első találkozáskor. Ivanovna Praszkovjának megtetszett Pjetuskov. Ügyesen és tisztes-ségesen viselte magát és egyáltalában tetszetős ember volt.

- Én Ivanovna Praszkovja anyó, nagyon szeretem a maga zsemlyéit, - szólt Pjetuskov.

- Ugy, úgy?

- Nagyon jók, tudja, de nagyon!

- Csak egyék belőlük batyuska, egyék! Kedves egészségére... és a mi gyönyörűségünkre.

- Még Moszkvában se ettem ilyeneket.

- Ugyan úgy-é!?

Megint elhallgattak.

- De mondja csak Ivanovna Praszkovja, - kezdte újból Athanaszjics Iván: - úgy-e magával itt valami unokahuga is lakik?

- Édes unokahúgom, batyuska, szolgálatjára.

- De hát hogy került ide önhöz?

- Árvácska szegény, azért van itt.

- És aztán milyen minőségben van itt... cseléd?

- Cseléd, batyuska, cseléd. Még pedig olyan, hogy... hogy! Persze, hogy persze.

Athanaszjics Iván nem tartotta illendőnek, hogy tovább kérdezősködjék az unokahúgról.

- Milyen madár az ott a kalitkában, Ivanovna Praszkovja?
- Isten tudja! Madár...
- Hm! Nos hát, isten vele, Ivanovna Praszkovja.
- Nagyon köszönjük a látogatást... Legyen szerencsénk másszor is. Egy kis teára.
- Szépen köszönöm, Ivanovna Praszkovja.

Pjetuskov kiment. A pitvarban találkozott Vasziliszával. Elmosolyodott.

- Hová indult, galambocskám, - szólt Pjetuskov elszántan.
- No elég, elég, maga bolondos...
- He, he. A levelet meg tetszett kapni?

Vaszilisz eltakarta az arcza alsó részét és semmit sem felelt.

- És... nem haragszik már reám?
- Vaszilisz! - harsant fel a néni hangja: - hej, Vaszilisz!

Vaszilisz befutott a házba, Pjetuskov pedig hazament. De ettől a naptól fogva sokat járt a pékbolt körül, még pedig nem hiába. Athanaszjics Iván, előkelő stylusban szólva, elérte célját. A cél elérése, rendesen felvidítja az embereket, Pjetuskov ellenkezőleg, napról-napra jobban elkeseredett. A szerelem, az véletlen dolga, a mely maga magáért van, mint a művészet, és nem szorúl igazolásra, mint a természet - mondta valami okos ember, a ki maga ugyan soha sem volt szerelmes, de azért pompásan ítélkezett a szerelemről. Pjetuskov szenvedélyesen összeszűrte a levelet Vasziliszával. Teljesen boldog volt. A lelke felmelegedett. Lassankint áthurcolta minden czókmókját, vagy legalább is minden csibukját Ivanovna Praszkovjához, és egész napokon át ott ült nála a hátsó szobában. Ivanovna Praszkovja megfizettette az ebédeket, az ő teáját itta és így nem igen panaszkodott ottléte miatt. Vaszilisz is megszokta, dolgozott, énekelt, font körülötte, s olykor egy-két szót is szólt hozzá; Pjetuskov folyton őt nézte, pipázott, lógázta magát a széken, mosolygott és üres óráiban vele és Ivanovna Praszkovjával »durák«-ot játszott. Athanaszjics boldog volt... De a földön semmi se tökéletes és bármily csekélyek is az ember igényei, a sors soha se elégíti ki őket, sőt, ha teheti, még el is rontja a dolgot... A kanál a mézbe is csak fejjel esik bele! Athanaszjics Iván ezt magán tapasztalta. Először is, Vasziliszához való átköltözése idejében, még jobban elidegenedett a társaitól. Csak akkor látta őket, a mikor elkerülhetetlen volt, és akkor is, hogy a megjegyzéseknek és szemrehányásoknak elejét vegye (a mi különben nem mindig sikerült neki), annak a nyúlnak a kétségbeesetten komor és megrémült arcát vette föl, mely a puskatűz közepette sápítózik. Másodszor, Oniszim nem hagyott neki békét, elvesztette iránta minden tiszteletét, kegyetlenül üldözte őt és minduntalan rápirított. Harmadszor, végre... De nem! Olvassák csak tovább kedves olvasóim.

V.

Egyszer Pjetuskov (a kinek a fennebb felsorolt okokból Ivanovna Praszkovja házán kívül nem igen jól ment a dolga) ott ült Vaszilisz hátsó szobájában és valami házi csemegével bíbelődött, a mi se lekvár, se befőzött nem volt. A háziasszony nem volt otthon. Vaszilisz ott ült a boltban és dalolt.

Kopogtak az ablakon. Vaszilisz felkelt, odament az ablakhoz, halkan felsikoltott, elmosolyodott és elkezdett valakivel suttogni. Visszaülve a helyére, felsóhajtott és még hangosabban kezdett dalolni.

- Kivel beszélgettél? - kérdezte Pjetuskov.

Vaszilisz tovább énekelt.

- Vaszilisz! - hallod? Vaszilisz.

- Mit akar, no?

- Kivel beszélgettél?

- Mit kérdi?

- Csak úgy.

Pjetuskov kijött a hátsó szobából tarka hálókabátban, felgyűrt ujjakkal.

- Hát egy jó barátommal - felelte Vaszilisz.

- Miféle jó barátoddal?

- Hát Petrovics Péterrel.

- Petrovics Péterrel?... Miféle Petrovics Péterrel?

- Hiszen magának is barátja. Valami olyan tudálékos neve van.

- Bubliczyn?

- Az, az... Petrovics Péter.

- Hát ismered őt?

- Hogyne! szólt Vaszilisz fejbólintva.

Pjetuskov szótlánul vagy tízszer fel s alá ment a szobájában.

- Hallod-e, Vaszilisz - szólalt meg végre - honnan ismered?

- Honnan ismerem?... Hát ismerem... Igen jóra való úriember.

- Micsoda, jóra való? Hogy jóra való? Jóra való?

Vaszilisz ránézett Athanaszjics Ivánra.

- Jóra való, - szólt vontatva és csodálkozva. - Hiszen hallotta már.

Pjetuskov ajkába harapott s újra elkezdett le- s feljárni.

- Miről beszéltél vele, úgy-e?

Vaszilisz elmosolyodott és lehajtotta a fejét.

- Beszélj, no beszélj... beszélj, ha mondom!

- Milyen haragos ma, - jegyezte meg Vaszilisz.

Pjetuskov elhallgatott.

- No nem, Vaszilisz, - kezdte el végre: nem, nem haragszom én... De mondd meg, miről beszéltetek?

Vaszilisz elmosolyodott.

- Igazán, olyan bolondos ember ez a Petrovics Péter!

- Hogy-hogy?

- Hát csak úgy?

Pjetuskov újra elhallgatott.

- Vaszilisz, úgy-e, te szeretsz engem? - kérdezte tőle.

- Ugyan már...

Szegény Pjetuskovnak összeszorúlt a szíve. Belépett Ivanovna Praszkovja. Ebédhez ültek, ebéd után Ivanovna Praszkovja megint elment. Athanaszjics Iván lehevert a kemencze mellé és elszunnyadt. Halk csikorgásra ébredt föl. Athanaszjics Iván felemelkedett, könyökre támaszkodott és néz: látja, hogy az ajtó tárva. Felugrik: nincs Vaszilisz. Kimegy: ott sincs; az utcán nézi erre, nézi arra, Vasziliszának se híre, se hamva. Sapka nélkül elfutott egész a piaczig, nincs Vaszilisz. Lassan visszatért a pékboltba, felmászott a kemenczére és arczzal a fal felé fordult. Összeszorúlt a szíve. Bubliczyn... Bubliczyn... folyton csak ez a név csengett a fülébe.

- Mi lelt, batyuska? - kérdezte tőle álmos hangon Ivanovna Praszkovja. - Mit sóhajtozol?

- Semmit, anyó, csak úgy. Semmit. Ugy szorongat valami.

- A gomba - morogta Ivanovna Praszkovja, - a gombától van.

- Oh istenem, ne hagyj el!

Elmúlt egy óra, elmúlt a másik, még mindig nincs Vaszilisz. Pjetuskov vagy hússzor fel akart kelni, de ugyanannyiszor visszabújt a takaró alá. Végre mégis leugrott a kemenczéről és el akart menni haza; már künn volt az udvaron, de megint csak visszatért. Ivanovna Praszkovja felkelt. Luka, a ki daczára annak, hogy pék, fekete volt mint a bogár, a kenyereket tologatta a kemenczébe. Pjetuskov újra kilépett a pitvarra és elgondolkozott. Az udvaron ögyelgő kecske odajött hozzá és barátságosan meglökdöste. Pjetuskov ránézett és tudja isten, miért, azt mondta neki: »hess, hess!« Egyszerre a kis kapu kinyílt és megjelent Vaszilisz. Athanaszjics Iván egyenesen eléje ment, kézenfogta és elég hidegvérűen, de határozottan így szólt hozzá:

- Jőjj velem.

- De megbocsásson Athanaszjics Iván... én...

- Jőjj velem, - ismételte.

Engedett.

Pjetuskov elvezette őt haza a lakására. Oniszim, szokása szerint, kinyújtózva aludt. Athanaszjics Iván felkeltette és gyertyát gyújtatott. Vaszilisz odament az ablakhoz és szótlanul leült. Míg Oniszim az előszobában a tűzzel babrált, Pjetuskov mozdulatlanul állt a másik ablakban és bámult ki az utcára. Bejött Oniszim, a kezében gyertyával s elkezdett fecsegni... Athanaszjics Iván hirtelen megfordult.

- Eredj ki, - szólt oda neki.

Oniszim megállt a szoba közepén.

- Tüstént eredj ki, - ismételte Pjetuskov fenyegető hangon.

Oniszim ránézett a gazdájára és kiment.

Athanaszjics Iván utána kiáltott:

- Ki, egészen ki a házból! Két óra múlva jőjj vissza.

Oniszim elment.

Pjetuskov megvárta, míg a kapu becsapódott, azután, tüstént, odalépett Vasziliszához.

- Hol voltál?

Vaszilisz zavarba jött.

- Hol voltál? kérdem tőled, - ismételte.

Vaszilisz körülnézett.

- Hozzád beszélek!... Hol voltál?

Pjetuskov már-már kezét emelt rá.

- Ne üssön, Athanaszjics Iván, ne üssön... - suttogta Vaszilisz rémulten.

Pjetuskov elfordult.

- Ütni téged... Nem! Nem foglak megütni téged. Bocsáss meg, bocsáss meg, galambocskám. Az isten áldjon meg. Mikor én azt hittem, hogy szeretsz, mikor én... mikor...

Athanaszjics Iván elhallgatott és felsóhajtott.

- Hallod, Vaszilisz, - szólt végre - én, tudod, hogy jó ember vagyok; lásd ezt te tudod Vaszilisz, úgy-e?

- Tudom, - felelte akadozva.

- Én senkivel rosszat nem teszek, senkivel, senkivel a világon. Én senkit meg nem csalog. Miért csalsz meg hát te engem?

- Én nem csalog meg, Athanaszjics Iván.

- Nem csalsz meg? No jó. No jó. Mondd meg hát, hol voltál?

- Matrenyánál voltam.

- Hazudsz!

- Isten bizony, ott voltam. Kérdezze meg tőle, ha nem hiszi.

- Hát Bub....t... ezt az ördögöt láttad?

- Láttam.

- Láttad? Láttad?... igazán láttad?

Pjetuskov elsáppadt.

- Így hát ma reggel, az ablakban beszélted meg vele a találkozást... he? he?

- Kért, hogy jöjjek el.

- És te elmentél... köszönöm, lelkem, köszönöm, drágám! - Pjetuskov meghajtotta magát előtte.

- Igen, Athanaszjics Iván, maga tán azt hiszi...

- Bár inkább ne is beszéltél volna! És én bolond! Mire jöttem rá!? Hiszen te ott találkozol, a kivel akarsz! Semmi közöm többé hozzád! Még csak az kellene! Látni sem akarlak többé.

Vaszilisz felkelt.

- A hogy akarja, Athanaszjics Iván.

- Hová mégy?

- Hiszen maga...

- Én nem kergetlek ki, - vágott közbe Pjetuskov.

- Nem, Athanaszjics Iván... Ugyan mi keresni valóm van nékem még magánál?

Pjetuskov engedte, hogy az ajtóig menjen.

- Hát így még el, Vasziliszta?

- Hiszen mindig csak sérteget...

- Én sértegetlek? Nem félsz az Istentől, Vasziliszta? Hát mikor sértettelek meg? Nos, mondd mikor?

- Mikor? Hiszen most is csaknem megvert.

- Vasziliszta, ne vétkezzél, ne vétkezzél! És még szemrehányást tettek nekem, hogy nem akarok veled megismerkedni, mert én úr vagyok.

Athanaszjics Iván némán elkezdte a kezét tördelni. Vasziliszta elment a szoba közepéig.

- Nos hát? Isten önnel, Athanaszjics Iván. Én erre, maga arra...

- Elég, Vasziliszta, elég! vágott közbe Pjetuskov. - Gondold meg jobban; nézz reám. Lásd, én egészen odavagyok. Azt se tudom, mit beszélek... Ha legalább sajnálkoznál rajtam.

- Hiszen mindig csak sérteget, Athanaszjics Iván...

- Eh, Vasziliszta! a ki a múltra gondol, annak nincs szeme. Nem igaz? Ugy-e, nem haragszol reám?

- Hiszen mindig csak sérteget, ismételte Vasziliszta.

- Nem foglak, lelkem, nem foglak többé. Bocsáss meg nekem, vén embernek. Ezentúl soha sem teszem. Nos, megbocsátottál?

- Isten vele, Athanaszjics Iván.

- No, ne vess, ne vess.

Vasziliszta elfordult.

- Nevetett a lelkem, nevetett! kiáltott fel Pjetuskov és elkezdett ugrálni, mint a gyermek.

VI.

Másnap Pjetuskov, mint rendesen, elment a pékboltba. Minden úgy ment, mint azelőtt. De a szívében benmaradt a fulánk. Nem oly gyakran mosolygott és olykor elgondolkozott. Eljött a vasárnap. Ivanovna Praszkovjának fájt az oldala; alig tudott misére menni. Mise után Pjetuskov behúzta Vasziliszát a hátsó szobába. A leány egész reggel panaszkodott, hogy únja magát. Athanaszjics Iván arczkifejezése után ítélve, valami szokatlan gondolat forgott a fejében.

- Ül ide le, Vasziliszta, - szólt oda hozzá, - én meg ide ülök. Beszélnem kell egy kicsit veled.

Vasziliszta leült.

- Mondd csak, Vasziliszta, tudsz te írni?

- Irni?

- Igen, írni.
- Nem, nem tudok.
- Hát olvasni?
- Olvasni se tudok.
- Hát az én leveleimet ki olvasta el neked?
- A sekrestyés.

Pjetuskov elhallgatott.

- Hát aztán szeretnéd-e tudni az ábéczt?
- Ugyan minek nekem az ábécze, Athanaszjics Iván?
- Minek? Hát könyveket olvasni.
- Hát aztán mi van azokban a könyvekben?
- Mindenféle szép dolog... Ha akarod, hozok neked egy szép könyvet.
- De hiszen nem tudok olvasni, Athanaszjics Iván.
- Majd én felolvasok neked.
- De hiszen az unalmas.
- Ugyan, már hogy volna unalmas! Ellenkezőleg, igen jó az unalom ellen!
- Talán meséket akar olvasni?
- No, majd meglátod holnap.

Pjetuskov este elment haza és elkezdett kutatni a szekrényeiben. Talált néhány szétmállott kötetet az »Olvasó könyvtár«-ból, vagy öt darab obszcurus moszkvai regényt, Nazarev mennyiségtanát, egy gyerekeknek való földrajzot, a címlapján egy földtekével, Kajdanov történelmének második részét, két álmoskönyvet, egy 1819-iki naptárt, Kozlov Dolgorukij Natalia Galateájának két folytatását és Roszlavjev első részét. Sokáig tündődött, hogy melyiket vigye magával? és végre Kozlov-ra és Roszlavjev-re határozta magát.

Másnap reggel Pjetuskov gyorsan felöltözött, a hóna alá csapta a két könyvet, elment a pékboltba és elkezdte felolvasni a Zagoszkint. Vasziliszta mozdulatlanul ült ott, eleinte mosolygott, azután mintha elgondolkozott volna, majd kissé előre hajolt; szemei lezáródtak, az ajkai lassan kinyíltak, a kezei lehullottak az ölébe: elaludt. Pjetuskov gyorsan, érthetetlenül és tompa hangon olvasott... felpillantott...

- Vasziliszta, te alszol?

A leány összereszt, megtörülte az arcát és kinyújtózott. Pjetuskov bosszankodott rá is, meg magára is.

- Unalmas, - szólt lustán Vasziliszta.
- Ha akarod, verseket olvasok neked.
- Mit?
- Verseket... szép verseket.
- Nem... - igazán, már elég lesz.

Pjetuskov lopva előhúzta Kozlov-ot, felugrott, végiment a szobán, azután hirtelen odaugrott Vasziliszához és elkezdett olvasni. Vaszilisz hátracsapta a fejét, kinyújtotta a karjait, ránézett Pjetuskovra és egyszerre élesen csengő kacagásban tört ki... szinte gurult belé.

Athanaszjics Iván bosszúsan földhöz vágta a könyvet. Vaszilisz tovább kacagott.

- Nos, ugyan mit nevetsz, te kis butácska?

Vaszilisz még hangosabban kacagott.

- Ne vess, ne vess, mormogta Pjetuskov a fogai közt.

Vaszilisz az oldalához kapott és felszisszent.

- Mi lelt, te bolondos?

De Vaszilisz csak a kezeivel integetett. Athanaszjics Iván fogta a sapkáját és kiment. Gyorsan, egyenetlen léptekkel ment végig a városon s egyszerre a vámsorompóhoz ért. Az utca végéről egyszerre kocsizörgés és lódobogás hallatszott... Valaki a nevén szólította. Felütötte a fejét s egy ócska, tágas batárt pillantott meg. A batárban arczczal feléje ült Bubliczyn, két leány közt, a kik Tyutyurov úr leányai voltak. Mindkét leány tökéletesen egyformán volt öltözve, tán széttéphetetlen barátságuk jeléül; mindaketten eltűnődve, de barátságosan mosolyogtak és lankadtan félre hajtották a fejüket. A batár másik oldalán látszott Tyutyurov úr széles szalmakalapja s a kilátást némileg elzárta kövér és gömbölyű termete; a szalmakalappal egy sorban látszott a feleségének a főköttője. Már a két szülő elhelyezkedése is fényes tanúságot tett a fiatal Bubliczyn iránt való jóindulatukról és bizalmukról. És a fiatal Bubliczyn meg is becsülte ezt a hizelgő bizalmat. Az igaz, hogy fesztelenül is ült ott, fesztelenül társalgott és kacagott; de fesztelen modora mellett is meglátszott rajta a gyöngéd tiszteletteljesség.

És a Tyutyurov leányok? Nehéz szóval kifejezni mindazt, a mit a figyelmes szemlélő a két nővér arczzonásaiból kiolvashatott. Erkölcösség és szelidség, szerény vidámság, az élet szomorú felfogása, megingathatatlan hit önmagukban és az ember gyönyörű földi hivatásában, illedelmes figyelem a fiatal gavallér iránt, a ki szellemi képességére nézve tán nem állt velük egy színvonalon, de szívbéli tulajdonságaira nézve teljesen méltó volt leereszkedésükre... ime, ezek a tulajdonságok és érzések tükröződtek vissza a Tyutyurov lányok arczán. Bubliczyn csak úgy, minden ok nélkül, pusztán a túlradó belső meglegedéstől ösztönözve, kiáltott rá Pjetuskovra; rendkívül barátságosan és előzékenyen köszönt neki; még a Tyutyurov leányok is szelíden és nyájasan néztek reá, mint olyan emberre, a kivel maguk se sajnálnának megismerkedni. Apró ügetéssel haladtak el a békességes, jól táplált lovak Athanaszjics Iván mellett; simán robogott tovább a batár a széles úton, mely visszhangzott a kedves, lányos kacagástól; utólszor bukkant fel Tyutyurovna nagy kalapja; a rudas félrerúgta a fejét, átugrott a keskeny pázsiton, a kocsis serkentőleg, de óvatosan csettintett a nyelvével; és a batár eltűnt a fűzfák mögött.

Szegény Pjetuskov sokáig állt ott egy helyben.

- Szegény árva, szegény árva vagyok én, - suttogetta végre.

Egy rongyos kis fiú állt meg előtte, félénken nézett rá, a kezét nyújtva felé:

- Az Istenért... jó uram...

Pjetuskov elővett egy garast.

- Nesze, fiam, az árvaságodért, - szólt erőltetve és újra elment a pékbolthoz. Vaszilisz szobájának a küszöbén megállott Athanaszjics Iván.

- Lám, - szólalt meg - lám, kiket ismerek én! Lám, ez az én családom! Ez... ez! És itt is Bubliczyn, ott is Bubliczyn.

Vaszilisza háttal ült felé és gondtalanul dúdolta, valami varrást fejtett föl; kopottas gyapjúruha volt rajta; a haja csak úgy fel volt tűzve... A rendkívül forró szobában toll és ócska rongyok szaga érzett, a falon itt-ott óvatosan fényes, fekete svábbogarak mászkáltak; a rozoga fiókos szekrényen, melyen zárok helyett csak lyukak voltak, egy törött szelencze mellett egy pár foltozott női harisnya hevert... A padlón még ott heverték Kozlov versei... Pjetuskov megcsóválta a fejét, keresztbe fonta a karját és kiment. Sértve érezte magát.

Otthon előkérte a ruháit. Oniszim elment a kabátért. Pjetuskov nagyon szeretett volna beszédbe ereszkedni Oniszimmel, de ez mélyen hallgatott. Végre Athanaszjics Iván nem állta ki tovább.

- Hát mi ez, azt se kérdezed tőlem, hogy hova megyek?

- Mi közöm neked hozzá, hogy hova megy?

- Mi közöd? Hátha keres valaki fontos ügyben, és kérdi: Kérem, hol van Athanaszjics Iván? Te pedig azt kell, hogy mondd: Athanaszjics Iván ide és ide ment.

- Fontos ügyben... Ugyan már ki keresné magát fontos ügyben?

- Lám, már megint kezdesz gorombáskodni? Már megint?

Oniszim elfordult és elkezdte tisztogatni a kabátot.

- Az igaz, Oniszim, hogy te kiállhatatlan ember vagy.

Oniszim úgy félvállról nézett a gazdájára.

- És mindig ilyen vagy... de kivétel nélkül mindig.

Oniszim elmosolyodott.

- De meg minek is kérdezném magától, Athanaszjics Iván, hogy hova megy? Mintha bizony nem tudnám? A péknéhez!

- Lásd, hogy bolondokat beszélsz! Lásd, hogy hazudsz! Éppenséggel nem oda megyek. Többé nem is szándékozom odamenni.

Oniszim összeráncolta a homlokát és megrázta a seprűt. Pjetuskov azt várta, hogy az inasa majd megdicséri, de ez bizony hallgatott.

- Nem nekem való, - folytatta Pjetuskov szigorú hangon, - nem illik... Nos mondd hát, mit szólsz hozzá?

- Mit szóljak? A hogy gondolja. Mit szóljak?

Pjetuskov felvette a kabátját. - Nem hiszi el a bestia, - gondolta magában.

Kilépett a házból, de senkihez sem ment. Az utcán őgyelgett. A lenyugvó napra fordította figyelmét. Végre úgy kilencz óra tájban hazakerült. Mosolygott és folyton vonogatta a vállát, mintha a saját ostobaságán csudálkozott volna. - Lám, lám, mi az erős akarat...

Másnap Pjetuskov elég későn kelt fel. Az éjszakát nem valami jól töltötte, s egész estig otthon ülve, rettenetesen unatkozott. Átlapozta minden könyvét, s hangosan dicsérte az »Olvasó könyvtár« egyik elbeszélését. Miután lefeküdt, pipát kért Oniszimtől. Oniszim átadta neki a megtömött csibukot. Pjetuskov elkezdte szívni; a szára rettenetesen szortyogott, mint a kehes ló.

- Micsoda disznóság ez! - kiáltott fel Athanaszjics Iván, - hol a meggyfa-száram?

- A péknénél, - felelt Oniszim nyugodtan. Pjetuskov összehuzta a szemöldökeit.

- Talán elmenjek érte?

- Ne, nem kell; ne menj, - nem kell, ne menj, hallod?

- Hallom.

Az éjszaka is elmúlt valahogy. Reggel Oniszim szokása szerint oda tette Pjetuskov elé a kékvirágos kis tányéron a friss, fehér zsemlyét. Athanaszjics Iván kinézett az ablakon és megkérdezte Oniszimtől:

- Te voltál a péknél?

- Hát ki ment volna, ha nem én?

- Ah!

Pjetuskov tünődve elmosolyodott.

- Mondd csak kérlek, láttál ott valakit?

- Persze, hogy láttam.

- Kit láttál például?

- Kit, hát Vasziliszát.

Athanaszjics Iván elhallgatott. Oniszim elment az asztaltól az ajtó felé...

- Oniszim, kiáltott fel halkan Pjetuskov.

- Parancsol?

- Aztán... én felőlem nem kérdezősködött?

- Persze, hogy nem.

Pjetuskov a fogait csikorgatta... Lám, - gondolta magában - lám, ilyen ő, ilyen a szerelem... Lehorgasztotta a fejét. - De hát nevetséges is voltam ám én, - gondolá tovább - mikor verseket olvastam fel neki! Ha! Hiszen ostoba, olyan ostoba, hogy nem való neki egyéb, mint a kemenczén heverni és süteményt enni! Egy falusi liba, valóságos liba... műveletlen polgárleány!

- Nem jött el... - suttogta, két óra múlva is azon az egy helyen ülve, - nem jött el! De milyen is az a leány! Hiszen láthatta, hogy haragosan jöttem el tőle, tudhatta, hogy meg voltam sértve! Ne neked, szerelem! Még azt se kérdezte meg, egészséges vagyok-e? Egészséges-e kérem, Athanaszjics Iván? Kétszer huszonnégy óra óta nem látott, - és semmi!... Lehet, hogy azóta megint találkozott azzal a Bub... Boldog ember! Hiába! Milyen bolond ember is vagyok én!

Pjetuskov felkelt, némán járt fel s alá a szobában, majd megállt, összeránczolta a homlokát, és végigsímitotta a nyaka csigolyáját. - De azért - szólalt meg hangosan - mégis elmegyek hozzá. Meg kell néznem, mit csinál? Meg kell, hogy szégyenítsem. Határozottan elmegyek. Onyko! A ruhámat!

- Nos, - gondolta magában öltözködés közben, - majd meglássuk, mi lesz? Még az is lehet, hogy ő haragszik én reám. És annyi bizonyos, hogy jártam, jártam oda és egyszerre, egy szót sem szólva, elmaradtam! No, de majd meglássuk!

Athanaszjics Iván kilépett a házból és elindult a pékbolt felé. A kapuban megállt: rendbe kell hoznia, ki kell húznia magát... Pjetuskov két kézzel megfogta a kabátját és majd letépte magáról... Kinyújtotta a nyakát, kikapcsolta a köpenye gallérjának a kapcsát és felsóhajtott...

- Mit ácsorog ott, - kiáltott rá Ivanovna Praszkovja az ablakból. - Jőjjön be.

Pjetuskov összerezzen és bement. Ivanovna Praszkovja a küszöbön várta.

- Hogy van az, batyuska, hogy tegnap nem volt nálunk? Talán bizony beteg volt?

- Igen, kissé fáj a fejem tegnap.
- Rakott volna ugorkát a halántékára batyuska. Egyszerre elállt volna. De most már nem fáj?
- Nem, nem fáj.
- No, hála Istennek!

Athanaszjics Iván bement a hátsó szobába. Vaszilisz megpillantotta őt.

- Áá! Isten hozta Athanaszjics Iván.
- Adjon Isten, Timofejevna Vaszilisz.
- Hova tette az ollót, Athanaszjics Iván?
- Az ollót? Miféle ollót?
- Az ollót... a mi ollónkat. Alkalmasint elvitte. Maga igazán olyan... Isten őrizzen!

Pjetuskov fontoskodó és hideg arcot vágott.

- Majd szólok az inasomnak, nézzen utána. Miután tegnap nem voltam itt, - tette hozzá jelentőségteljesen...
- Nini, az igaz, tegnap nem is volt itt. - Vaszilisz guggolt, és úgy turkált a ládában... Néni! Néni!
- Mi az?
- Elvitted a kendőmet?
- Melyiket?
- A sárgát.
- A sárgát?
- Igen a sárgát, a csíkosat.
- Nem vittem én el...

Pjetuskov lehajolt Vasziliszához.

- Hallgass meg Vaszilisz: hallgasd meg, a mit mondok. Most nem az ollóról meg a kendőről van szó; az ilyen lim-lommal máskor is lehet foglalkozni.

Vaszilisz nem mozdult a helyéről, csak felemelte a fejét.

- Mondd meg nekem, tiszta lelkiismeretedre, szeretsz-e engem vagy nem? Ime, ez az, a mit végre tudni szeretnék!
- Jaj, milyen maga Athanaszjics Iván... Nos hát persze, hogy szeretem.
- És ha szeretsz, miért nem jöttél el hozzám tegnap? Nem értél tán rá? Hát akkor küldtél volna valakit megtudni, nem-e vagyok beteg, hogy nem jöhettem el? Én akár meg is halhatnék ott, te nem törődnél vele.
- Eh, Athanaszjics Iván, nem lehet mindig egyre gondolni; dolgozni is kell.
- Az bizonyos, - felelt Pjetuskov, - de mégis... Az idősebbeket nem szokás kinevetni... Ez nem szép... Azután meg, bizonyos esetekben nem árt... De hol van a pipám?
- Itt van a pipája.

Pjetuskov elkezdett pipázni.

VII.

Megint elmúlt néhány nap, látszólag elég csendesen. De azért a zivatar közeledett. Pjetuskov gyötörte magát, féltékenykedett, le nem vette a szemét Vasziliszáról, aggódalmasan járt utána, s a leány rettenetesen ráunt. Egy este Vaszilisz a szokottnál korábban felöltözködött és egy kedvező pillanatot kihasználva elment valahova látogatóba. Éjszaka lett és ő nem jött haza. Pjetuskov hajnalban ment haza és nyolcz órakor már megint ott volt a pékboltban... Vaszilisz nem került elő. Szorongó szívvel leste őt szinte ebédig... de asztalhoz is nélküle ültek le...

- Vajjon hova tűnhetett el? kérdezte Ivanovna Praszkovja egykedvűen.

- Maga elkényezteteti... egyszerűen agyonkényezteteti őt! - ismételte Pjetuskov kétségbeesetten.

- Hjah, batyuska! Bajos ám a leányra vigyázni! - felelt Ivanovna Praszkovja. - Őrizze az isten! Csak a maga dolgát elvégezze... De meg azután miért ne sétálhasson az ember?

Athanaszjics Iván arcán kitört a verejték. Végre estére előkerült Vaszilisz. Pjetuskov csak ezt várta. Diadalmasan felkelt, keresztbefonta a karját és összehúzta a szemöldökét... De Vaszilisz bátran a szemébe nézett, kihívóan mosolygott és még arra sem adott neki időt, hogy egy szót szóljon. Lopva beosont a hátsó szobába és bezárkózott. Athanaszjics Iván kitérítette a száját és elképedve nézett Ivanovna Praszkovjára... Ivanovna Praszkovja lesütötte a szemét. Athanaszjics Iván egy darabig állt, azután tapogatózva előkereste a sapkáját, ferdén a fejére csapta és tátott szájjal kiment.

Elment haza, fogott egy bőrpárnát és vele együtt, arczczal a fal felé ledőlt a pamlagra. Oniszim bekandikált az előszobából, bejött a szobába, betette az ajtót, egyet szippantott és keresztbetette a lábát.

- Talán beteg? - kérdezte Pjetuskovtól.

Pjetuskov nem felelt.

- Elmenjek tán doktorért? - folytatta rövid szünet után Oniszim.

- Egészséges vagyok! - Eredj! - szólt Athanaszjics Iván tompán.

- Egészséges? - Nem, maga nem egészséges Athanaszjics Iván... Micsoda egészség is ez?

Pjetuskov hallgatott.

- Nézze meg csak jobban magát. Hiszen úgy lesóványodott, hogy alig ismer rá az ember. És mindezt miért? Egyszerre majd csak... még az esze is megbomlik. Ez aztán a nemes ember!

Oniszim hallgatott. Pjetuskov meg se mozdult.

- Talán bizony így viselik magukat a nemes emberek? - Űzött volna gúnyt belőle! És miért is ne Űzött volna gúnyt belőle... ütötte volna akár arczul. No már az igaz, el lehet mondani, hogy beleszeretni az ördögbe... ez ritkább, mint a fehér holló.

Athanaszjics Iván csak vergődött.

- No már az igaz, Athanaszjics Iván, ha másvalaki azt mondta volna nekem magáról, hogy így, meg így áll a dolog, én azt mondtam volna neki: Te bolond, eredj innen, kinek tartasz te engem? Hogy én ezt elhiggyem? Most magam látom, és még sem hiszem. Ennél rosszabb már semmi sem lehet. Mérget vagy mit étetett tán magával? És ha az ember meggondolja, ostobaság az egész, szóra se méltó. Lám, hiszen az a leány még beszélni se tud tisztességesen... Szóval, leány, olyan mint a többi! Sőt még rosszabb!

- Eredj már! - nyögte Athanaszjics Iván a párnába.

- Nem megyek én! Athanaszjics Iván. Hát aztán kivel fog beszélgetni, ha nem velem? No, már az igaz! Láska, maga most össze van törve... és miért? Mondja, az Isten áldja meg, miért?

- Ugyan, eredj már! - ismételte Athanaszjics Iván.

Oniszim az illendőség kedvéért kissé elhallgatott.

- No, már az igaz, hogy annak a leánynak fogalma sincs a háláról. Más az ő helyébe azt se tudná, hogy járjon a kedvében és ő... rá se gondol magára. Ez egyszerűen gyalázat. Lám el se merem mondani, hogy mi mindent beszélnek már magáról, mert szégyenlem. No... csak én azt előbb tudtam volna. Tudom Istenem, hogy...

- Eredj már a pokolba, ha mondom! - kiáltott rá Pjetuskov, meg se mozdulva, de még a fejét se emelve fel.

- Kérem, Athanaszjics Iván - folytatta a kérlelhetetlen Oniszim - hiszen én csak a javát akarom. Kutyába se vegye Athanaszjics Iván, egyszerűen kutyába se vegye! Hallgasson reám! Ha nem teszi: úgy elmegyek a vénasszonyhoz és egyszerűen véget szakítok az egésznek. Később majd maga is nevetni fog a dolgon és így szól majd hozzám: Oniszim, igazán furcsa ez az emberrel néha! Igazán mondom, az ilyeneket mint ő, nálunk egyszerűen mint a kutyát ki...

Pjetuskov mint az örült ugrott fel a pamlagról, de Oniszim csudálkozására, mikor már jóformán az arcához ért a keze, egyszerre leült, mintha elvágták volna a lábait. De halvány arcán könyök peregetek le, a feje tetején ég felé állt egy csomó haj, szemeinek tévelygő volt a tekintete, ajkai görcsösen vonaglottak, és a feje lehanyatlott a mellére.

Oniszim ránézett a gazdájára és hirtelen térdre bukott.

- Batyuska, Athanaszjics Iván - kiáltott fel, - nagyságos uram! Büntessen meg engem, bolondot. Én izgattam fel magát, Athanaszjics Iván... De hogy is merészeltem! Büntessen meg, nagyságos uram... Érdemes is sírni az én ostoba szavaimért... batyuska, Athanaszjics Iván...

De Pjetuskov rá se hederített az inasára, elfordult és újra belefúrta magát a pamlag sarkába.

Oniszim felkelt, odament a gazdájához, ott állt felette s vagy kétszer megcsókolta a gazdáját.

- Nem akarna batyuska levetközni... talán az ágyba kellene feküdni... nem ennék egy kis málnát... ne szomorkodjék... Hiszen ez nem is fájdalom... ez semmi... majd jóra fordul minden, - szólt oda neki minden két perczben...

De Pjetuskov meg se mozdult a pamlagról és csak néha vonogatta a vállát, a hasa alá húzva a térdeit...

Oniszim egész éjjel nem távozott mellőle. Reggel felé Pjetuskov elaludt, de csak rövid időre. Hét órakor felkelt a pamlagról, halványan, összetörve, kimerülten és teát kért.

Oniszim alázatosan és óvatosan feltette a szamovárt.

- Athanaszjics Iván, - szólalt meg újra félénk hangon, - nem haragszik reám?

- Ugyan miért haragudnám reád, Oniszim? - felelt szegény Pjetuskov. - Hiszen tegnap teljesen igazad volt, és én teljesen egyetérték veled.

- És csak aggodásból... Athanaszjics Iván.

- Tudom, hogy csak aggodásból.

Pjetuskov elhallgatott és lehorgasztotta a fejét.

Oniszim látta, hogy nincs rendben a dolog.

- Athanaszjics Iván, - szólalt meg egyszerre.

- Nos?

- Ha akarja, elhivom ide Vasziliszát?

Pjetuskov elpirult.

- Nem, Oniszim, nem akarom. (Persze! Hogy is ne! Talán eljönne! - gondolta magában.) - Erősnek kell lenni. Ez ostobaság. Tegnap én annyira... Ez gyalázat. Igazad van. Mindennek, mint mondják, egyszer s mindenkorra véget kell vetni. Nem igaz?

- Tökéletesen igaza van, Athanaszjics Iván.

Pjetuskov újra elmélyedt a gondolataiba. Maga is csodálkozott magán, és nem ismert magára. Mozdulatlanul ült ott és bámult a földre. A gondolatok, mint a füst meg a köd kavargtak benne, s a szíve üres és nehéz volt egyszerre.

- De végre is, mi lesz hát ebből - gondolta magában olykor, majd újra lecsillapult.

- Ostobaság, bárgyúság! - mondta hangosan, végigsimította az arcát, összerázkódott és kezét újra letette a térdére, szemei újra odaszegeződtek a padlóra.

Oniszim figyelmesen és szomorúan nézett a gazdájára.

Pjetuskov felemelte a fejét.

- Mondd csak, Oniszim, - szólalt meg, - csakugyan vannak ilyen varázshatású mérgek?

- Vannak hát, hogyné, - felelt Oniszim és előrenyújtotta az egyik lábát. - Itt van, tán ismeri Krupovatij altisztet... Ennek a bátyja is ilyen varázssítáltól pusztult el. Egy vénasszonyhoz, egy szakácsnőhöz varázssolták, - mit szól ehhez? Egyszerűen egy darab rozskenyeret etettek meg vele, de persze varázsigéket motyogtak hozzá. És ime Krupovatij fülig beleszeretett a szakácsnéba, mindenütt a nyomában volt és nem tudott betelni vele. Bármit mondott is neki, vakon engedelmeskedett. Még más, idegen emberek előtt is enyelgett vele, de végre is romlásba vitte az a nő. Így halt meg Krupovatij testvére. Pedig ez csak szakácsné volt, még pedig vén, nagyon vén. (Oniszim egyet szippantott.) - Hogy az ördög vinne el minden leányt és vénasszonyt!

- Hogy ő engem nem szeret, az egyszer világos, ez minden kétségen felül áll, - mormogta Pjetuskov halkán s olyan mozdulatokat tett a fejével és a kezével, mintha egy teljesen ismeretlen embernek, valami teljesen ismeretlen dolgot magyarázna.

- Bizony - folytatta Oniszim - akadnak ilyen vénasszonyok.

- Akadnak, - ismételte Pjetuskov bánatosan, félig kérdezve, félig gépiesen.

Oniszim figyelmesen nézett a gazdájára.

- Athanaszjics Iván, - kezdte el, - talán eszik valamit?

- Enni? - ismételte Pjetuskov.

- Vagy tán egy pipa dohányt?

- Egy pipa dohányt, - ismételte Pjetuskov.

- Lám, hova jutott, - mormogta Oniszim...

VIII.

Csizmakopogás hallatszott az előszobából - és felhangzott az az elfojtott köhögés, mely jelentette a napos altiszt megérkezését. Oniszim kiment, de tüstént visszatért egy öreges arcú, igénytelen katonával, a kin ütött-kopott, össze-vissza foltozott köpeny volt, de se nadrág, se nyakkendő nem látszott rajta. Pjetuskov összerezsent, - a katona pedig kihúzta magát, köszöntötte, s egy nagy viaszos pecsétell ellátott borítékot nyújtott át neki. A borítékban egy levél volt, az őrnagytól, a helyőrség parancsnokától: tüstént és haladéktalanul maga elé kérette Pjetuskovot.

Pjetuskov megforgatta kezében a levelet - és nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze a napostól; »nem-e tudja, hogy miért hivatja az őrnagy«, - bár igen jól tudta kérdésének a czéltalanságát.

- Nem tudom! - szólt a katona erőlködve, de alig hallhatóan.

- És más tiszturakat nem kéretett magához? - folytatta Pjetuskov.

- Nem tudom! - szólt a katona másodszor is.

- No, jól van, eredj, - mondá Pjetuskov.

A katona balra át megfordult, toppantott a lábával, a tenyerével rácsapott a hátára (ez szokás volt a húszas években) és kiment.

Pjetuskov némán nézett Oniszimre (a ki egyszerre aggodalmas arcot vágott) és elment az őrnagyhoz.

Az őrnagy egy hatvan év körüli köpczös és formátlan ember volt, arcza duzzadt és piros, nyaka rövid és kezei a szeszes italok túlságos élvezetétől folyton reszkettek. Az úgynevezett »burbon«-ok vagyis »vom Pick auf« katonák közé tartozott, harmincz éves korában tanult meg írni, olvasni és nagyon nehezen beszélt, részben azért, mert elakadt a lélegzete, részben pedig, mert még a saját gondolatait sem igen tudta kifejezni. Temperamentuma a tudományban ismert minden árnyalatot felölelt magában: reggel, pálinka előtt cinikus volt; délben cholerikus és este flegmatikus, vagyis addig énekelt és ordított, míg csak ágyba nem fektették. Athanaszjics Iván a cholerikus időtájban jelentkezett nála. Kigombolt hálókabátban, a fogai közt pipával, a pamlagon ülve találta. Egy kövér, levágott fülű macska hevert mellette.

- Ááá! - tessék! - szólt az őrnagy úgy félvállról sandítva olajzöld szemeivel Pjetuskovra és meg nem mozdulva a helyéről. - Nos hát, üljön le: nos hát, szép dolog.

Pjetuskov leült.

- Mert hát, - szólalt meg az őrnagy, egész testében hirtelen összerándulva, - lássa, ön tiszt; és ilyenformán úgy is kellene viselnie magát, a mint illik. - Ha közönséges katona volna, akkor egyszerűen kiköttetném - és vége; de ön tiszt. Hát illik ez? Gyalázatba keveredni - hát szép dolog ez?

- Legyen szives megmondani, hogy mire vonatkoznak ezek a czélzások, - kezdte el Pjetuskov.

- Ne okoskodjék! Én ezt a dolgot nem szeretem. Megmondtam: nem szeretem; nos hát ez az. Lám, még a gombjai sincsenek rendben: milyen gyalázat! Nap-nap után ott ül a péknénél; nemes ember létére! Ott ül a szoknyaránczok közt és derekakat varr. No, de ördög vigye a derekakat! De azt is mondják, hogy még kenyereket is tol a kemenczébe. Meggyalázza az egyenruhát... igen.

- Engedje megjegyeznem, - szólt Pjetuskov, a kinek megdermett a szíve tájéka, - hogy mindez, a mennyire én megitélhetem, a magánélethez tartozik...

- Ne okoskodjék nekem, ha mondom! - Magánélet - még felesel! Ha a szolgálatban történt volna valami, akkor egyenesen az őrségre küldtem volna! Allez mars! Arra való az eskü! Már a mi a szolgálatot illeti, azzal én tisztában vagyok; nagyon is jól tudom én a rendet. Csak azt értse meg, hogy itt az egyenruháról van szó. Meggyalázta az egyenruhát, úgy bizony. Ezt én... mint apa mondom néked - úgy bizony. Ez kötelességem... Ezért én felelős vagyok. - És maga még okoskodik! - kiáltott hirtelen felbőszülve az őrnagy, az arcza bíborvörös lett, az ajka habzott, a macska pedig felemelte a farkát és leugrott a padlóra. Tudja-e azt... Igen, tudja-e azt, hogy én... én mindent tehetek? Mindent, mindent!... Tudja-e, hogy kivel beszél? A főlebbvaló parancsol - és ön okoskodik! A főlebbvaló... a főlebbvaló!

Ekkor az őrnagy elkezdett krákogni és köhögni, szegény Pjetuskov pedig csak fészkelődött és sáppadozott ott a szék szélén ülve.

- Nekem aztán - folytatta az őrnagy parancsolólag intve reszkető kezével, - nekem aztán minden rendben legyen! Az erkölcs az első! Rendetlenséget nem tűrök! Ismerkedni, ismerkedhetel a kivel tetszik - semmi közöm hozzá! De ha nemes ember vagy, - no hát, akkor viseld is úgy magadat! Kenyeret nekem ne tologass a kemenczébe! Mocskos vén asszonyokat ne hívj a nénédnek! Az egyenruhát ne gyalázd meg! Hallgass! Ne okoskodjál!

Az őrnagy hangja megcsuklott. Nagyot lélegzett, aztán az előszoba ajtaja felé fordulva felkiáltott: Frolka, ficzkó! Heringet!

Pjetuskov óvatosan felkelt és kiosont, csaknem összeütközve a vele szembe jövő kozákkal, aki egy vastálczán heringet és egy palaczk pálinkát hozott be.

- Hallgass! Ne okoskodjál! - hangzottak fel Pjetuskov után felbőszült parancsnokának a felkiáltásai.

IX.

Különös érzés fogta el Athanaszjics Ivánt, a mint egyszerre kiért az utcára.

- De hát mi van velem, talán álmodom? - gondolta magában, - vagy megőrültem, vagy mi? Ez még sem valószínű. No, de ördög vigye, rámúnt, nos, hát én is ráúntam és aztán? Mi van ebben olyan különös?

Pjetuskov összehúzta a szemöldökeit.

- Véget kell ennek vetni valahára, - szólt csaknem hangosan, - elmegyek és még egyszer, utoljára beszélek vele, hogy azután szó se legyen többé róla.

Pjetuskov gyors léptekkel ment a pékbolt felé. Luka unokaöcscse, egy apró kis gyerek, az udvarban élő kecske barátja és kedvencze, fürgén odaugrott a kapuba, amint Athanaszjics Ivánt megpillantotta.

Ivanovna Praszkovja kijött Pjetuskov elé.

- Az unokahúga nincs itthon? - kérdezte Pjetuskov.

- Bizony nincs.

Pjetuskov titkon örült Vasziliszta távollétének.

- Eljöttem, hogy beszéljek önnel, Ivanovna Praszkovja.

- Ugyan miről, batyuska?

- A következőkről. Beláthatja, hogy azok után... a mik történtek... ilyen, hogy így mondjam bűn után... (Pjetuskov kissé zavarba jött)... hogy a kellő szót használjam... De azért ne haragudjék reám.

- Ugy van.

- Ellenkezőleg, képzelje magát az én helyzetembe, Ivanovna Praszkovja.

- Igenis.

- Maga értelmes asszony, maga is beláthatja, hogy ezután én nem járhatok többé magukhoz.

- Igenis, belátom, - szólt vontatottan Ivanovna Praszkovja.

- Higyje el, én nagyon sajnálom; sőt, bevallom, fáj, nagyon fáj...

- Önnek jobban kell tudnia, - felelt Ivanovna Praszkovja nyugodtan. - Öntől függ. De ha megengedi, majd átadom a számláját.

Pjetuskov sehogy sem várt ilyen gyors beleegyezést. Sőt nem is igen óhajtotta a beleegyezést: csak rá akart ijeszteni Ivanovna Praszkovjára és különösen Vasziliszára. Elszorult a szíve.

- Én tudom, - szólalt meg újra - hogy ez Vasziliszának legkevésbé se lesz kellemetlen; ellenkezőleg, azt hiszem, örülni fog.

Ivanovna Praszkovja előhozta a számolót és elkezdett zörögni a számoló gombjaival.

- Másrészt, - folytatta Pjetuskov, ki mind izgatottabbá lett, - ha például Vaszilisz megmagyarázná nekem a magaviseletét... lehet,... bár én... igazán nem tudom, de lehet, hogy belátnám... hogy nem követett el hibát.

- Batyuska, a számlája harminczkét rubelt és negyven kopejket tesz ki - mondotta Ivanovna Praszkovja. - Ime, nem akarja aláírni?

Athanaszjics Iván egy szót sem felelt.

- Tizennyolcz ebéd hét tizesével az tizenkét rubel és hat tizes.

- Hát így válunk el egymástól, Ivanovna Praszkovja?

- Mit tegyünk, batyuska? Ilyenek a sors rendelkezései!... Tizenkét számovár... tizesével.

- De mondja meg nekem legalább Ivanovna Praszkovja, hova ment Vaszilisz és miért...

- Én bizony batyuska, nem is kérdeztem... egy rubel és húsz kopejk ezüstpénzben.

Athanaszjics Iván elgondolkozott.

- Kvasz és savanyú scsi, - folytatta Ivanovna Praszkovja, nem mutató, hanem harmadik ujjával rendezgetve a gombocskákat, - egy fél ezüst rubel. Tea, cukor és zsemlye, fél ezüst forint. Négy csomó dohány, melyet parancsára vettünk: nyolcz ezüst tizes. Apollonov Kyprián szabónak...

Athanaszjics Iván egyszerre felütötte a fejét, kinyújtotta a kezét és összezavarta a gombocskákat.

- Ugyan már mit csinál, batyuska! - kiáltott fel Ivanovna Praszkovja. - Talán bizony nem hisz nekem?

- Ivanovna Praszkovja, - felelt Pjetuskov hirtelen elmosolyodva, - meggondoltam a dolgot. Én, tudja, csak tréfáltam. Maradjunk csak jóbarátok, mint eddig. Milyen ostobaság volna ez! De hogy is válhatnánk mi el egymástól, mondja csak?

Ivanovna Praszkovja lehorgasztotta a fejét és nem szólt semmit.

- Bolondoztunk - és vége, - folytatta Athanaszjics Iván, kezeit dörzsölve, fel és alá járva a szobában és mintegy visszafoglalva régi jogait. - Amen! - jobb lesz, ha rágyujtok.

Ivanovna Praszkovja még mindig nem mozdult a helyéről.

- Már látom, hogy haragszik reám, - mondotta Pjetuskov. - Talán megsértettem? Bocsásson meg nagylelkűen.

- Ugyan már, batyuska... megsértett! Hát mi sértés van abban?... De azért, kérem batyuska, - tette hozzá Ivanovna Praszkovja meghajtva magát, - ne tessék többet hozzánk járni.

- Hogyan?

- Nem illik tovább önnel érintkezni, nagyságos úr. Már ezt az egyet tegye meg...

Ivanovna Praszkovja tovább hajlongott.

- De miért? - mormogta Pjetuskov elképedve.

- Hát csak azért. Tegye meg az istenért.

- Oh nem, Ivanovna Praszkovja, ezt kell, hogy megmagyarázza!

- Vasziliszta kéri: Azt mondja: »hálás, nagyon hálás és érzi... de azért ezentúl...«

Ivanovna Praszkovja csaknem földig hajolt Pjetuskov előtt.

- Maga azt mondja, hogy Vasziliszta kér, hogy ne jöjjelek?

- Ugy van, batyuska - úgy van, nagyságos úr. A mikor ma eljött és elkezdte mondani, hogy ezután nem jön hozzánk, én úgy megörültem, lám - gondolám - milyen kapóra jött ez. Mert én... én tán ki se tudtam volna mondani... Tegye meg, batyuska.

Pjetuskov csaknem egyszerre elpirult és elsáppadt. Ivanovna Praszkovja folytonosan hajlongott.

- Nagyon jól van, - kiáltott fel Athanaszjics Iván élesen. - Isten vele...!

Hirtelen megfordult és vette a sipkáját.

- De a számla... batyuska...

- Küldje el... az inasom majd kifizeti.

Pjetuskov szilárd léptekkel jött ki a házból és vissza se nézett.

X.

Elmúlt két hét. Pjetuskov kezdetben rendkívül bátran viselte magát, kijárt, látogatta a társait, persze az egy Publiczyn kivételével, de azért Oniszim nagy dicséretei ellenére is, végre csaknem az eszét vesztette a bánkódástól, a féltéstől és az unalomtól. Egyedül csak a Vasziliszáról Oniszimmel folytatott beszélgetések okoztak némi kis örömet neki. A beszélgetést mindig ő kezdte, a »kihívó« fél mindig Pjetuskov volt; Oniszim csak kedvetlenül felelt neki:

- Lám, milyen különös dolog, - kezdi el Athanaszjics Iván a pamlagon fekvve, mikor Oniszim szokása szerint ott állt az ajtónak támaszkodva, hátul keresztbefont karokkal; - mit gondolsz: mit találtam én azon a leányon? Azt hiszem, semmi különös nem volt rajta. Az igaz, hogy jó. Ezt nem lehet eltagadni tőle.

- Ugyan már... jó! - felelt Oniszim megütközve.
 - No nem, Oniszim, - folytatta Pjetuskov, - az igazat el kell ismerni. Hiszen ez most már elmúlt dolog: nekem most tökéletesen mindegy, de a mi igaz, az igaz. Te nem ismered őt. Áldott jó teremtes. Egyetlen egy koldust sem küld el; ha csak egy falat kenyeret is, de ad neki. Meg azután a kedélye is vidám, azt is meg kell adni neki.
 - No lám, mit nem eszel ki! Ugyan hol látta az ő vidám kedélyét?
 - Mondom neked, hogy te nem ismered őt. Meg aztán önzetlen is, ez is igaz. Nem számító, szó sincs róla. Hiszen te is tudod, hogy én semmit sem adtam neki.
 - Azért is szakított magával.
 - Nem, nem azért! - felelt Pjetuskov felsóhajtva.
 - Persze, mert maga még most is szerelmes bele, - szólt Oniszim csipősen. - És örülne, ha minden visszamenne a régibe.
 - Lásd, már megint bolondot beszélsz. Nem, barátocskám, ebből látszik, hogy te engem sem ismersz, ők kikergettek, és én majd megyek hozzájuk tisztelegni! Nem, már bocsáss meg. Nem, már bocsáss meg. Nem, ha mondom, hidd el nekem, hogy mindennek vége.
 - Adja isten! Adja isten!
 - De hát azért miért ne szolgáltatassak neki igazságot? nos és ha azt mondanám, hogy nem jó teremtes... ki hinné el?
 - No, ugyan szépen megtalálta!
 - Nos hát találj nekem, mondj nekem jobbat nálánál...
 - Akkor hát menjen vissza hozzá!
 - No lám! Hát tán azért beszélem én mindezt? Érts meg már...
 - Oh, értem én jól, - felelt Oniszim mélyen felsóhajtva.
- Elmúlt még egy hét. Pjetuskov már nem is beszélgetett többé Oniszimmal és nem is járt ki többé. Reggeltől estig ott hevert a pamlagon, feje alá támasztva a kezait. Elkezdett soványodni és halványodni, gyorsan és kelletlenül evett és egyáltalában nem dohányzott. Oniszim csak a fejét csóválta, mikor ránézett.
- Lám, maga nem jól van - Athanaszjics Iván, - mondotta neki nem egyszer.
 - Eh, semmi az, - felelt Pjetuskov.
- Végre egy szép napon, (Oniszim nem volt otthon) Pjetuskov felkelt, kotorászott a fiókos szekrényében, felvette a köpenyét, bár a nap derekasan tűzött, lopva kiosont az utcára s egy fertály óra múlva visszatért... Valamit hozott a köpenyeg alatt.
- Oniszim nem volt otthon. Egész reggel ott ült a kamrájában, tünődött, duzzogott és káromkodott a fogai közt, végre elment Vasziliszához.
- Ott találta őt a boltban. Ivanovja Praszkovja ott aludt a kemenczén, szabályosan és tompán hortyogva.
- Oh, Isten hozta, Szergejics Oniszim, - szólt Vaszilisz mosolyogva, - de régen nem láttam, hogy van?
 - Jól.
 - Miért olyan kedvetlen? Akar teát?

- Nem rólam van most szó, - felelt Oniszim boszúsan.

- Hát?

- Hát! Nem értesz engem, vagy mi? Hát! Mit csináltál a gazdámmal? - Erre felelj nekem.

- Hogy mit csináltam?

- Igen, mit csináltál... Gyere csak, nézz rá! Olyan rosszul van, tán meg is hal.

- Mit tehetek én róla, Szergejics Oniszim?

- Mit! Az Isten ismer téged! Lásd, ő téged mindenekfelett szeret és te, az isten bocsássa meg, úgy bántál vele... Ne gyere többet, megúntalak. Lásd ő, ha nem is valami nagy úr, de mégis csak úr. Nemes ember... Érted?

- De mikor olyan unalmas, Szergejics Oniszim.

- Unalmas! Persze, neked csupa jókedvű ember kell!

- Nem is annyira unalmas, mint inkább olyan mérges, olyan féltékeny.

- Áá, te Malikitnisz, asztrachán hercegnő! Utadban volt úgy-e?

- Hiszen Szergejics Oniszim, emlékszem rá, hogy maga is haragudott reá, a miért velem megismerkedett és hozzánk járt!

- Hát tán dicsérnem kellett volna ezért, vagy mi?

- Hát akkor miért haragszik most én reám? Hiszen már nem jár ide.

Oniszim dobbantott a lábával.

- De hát mit csináljak vele, mikor olyan bolond, - tette hozzá halkabban.

- De hát miben hibáztam én? Miben segíthetek rajta?

- Nos hát abban, hogy gyere el velem hozzá.

- Isten mentsen!

- De hát miért nem jössz?

- Már miért mennék én hozzá? megbocsásson...

- Miért? Azért, mert ő azt mondta, hogy te jó vagy; látom, milyen a te jószágod.

- De hát mi jót tehetek vele?

- Az már az én dolgom. Gondolhatod, hogy baj van, mikor már én jövök hozzád. Gondolhatod, hogy más módot már nem tudtam kieszelni.

Oniszim kissé elhallgatott.

- No gyerünk, Vaszilisz, kérlek, gyerünk.

- De Szergejics Oniszim, én nem akarok vele többé érintkezni.

- Nem is kell, - hát ki mondja ezt? Csak két szót mondj neki: ugyan kérem, miért szomorodik?... elég... Ennyi az egész.

- Hát az igaz, Szergejics Oniszim...

- Hát talán kunyoráljak neked, vagy mi? No hát... kérlek... kérlek.

- Igaz, igaz!...

- Micsoda leány!...

Vaszilisz végre beleegyezett, kendőt vett a fejére és elment Oniszimmal.

- Maradj itt egy kissé az előszobában, - szólt oda neki, mikor megérkeztek Pjetuskov lakására.
- Majd én bemegyek és előkészítem...

Bement Athanaszjics Ivánhoz.

Pjetuskov ott állt a szoba közepén, mindkét kezét zsebredugva, peczkesen szétterpesztve a lábait és ide-oda lógázódva. Az arcza égett, a szemei szikráztak.

- Isten hozott Oniszim, - szólt barátságosan, igen rosszul és kelletlenül ejtve ki a mássalhangzókat: isten hozott, barátocskám. És én, barátocskám, nélküled... he-he-he... - Pjetuskov elmosolyodott és előretolta az arcját. - De hiszen nemsokáig tart már... he-he-he... Egyébiránt - tette hozzá komoly arcot iparkodva csinálni, - én nem törődöm vele. - Fel akarta emelni a lábát, de csaknem felbukott és mély basszus hangon így szólt: - Ficzkó, - a pipámat!

Oniszim csodálkozva bámult az urára és körülnézett... Az ablakon állt egy üres, sötétzöld palaczk ezzel a felírással: »Legfinomabb Jamaikai Rum«.

- Felhajtottam, barátocskám, de még hogy, - folytatta Pjetuskov. - Fáztam és felhajtottam. Felhajtottam... s most itt van mind! Hát te hol voltál? beszéld el... soh'se szégyeld... beszéld el. Jól tudsz elbeszélni.

- Athanaszjics Iván... kérem, - szólt Oniszim kérő hangon.

- Tessék... Tessék no... Megkegyelmezek, megkegyelmezek és megbocsátok, - szólt Pjetuskov, ide-oda hadonázva a kezeivel. - Mindenkinek megbocsátok, neked is megbocsátok... Vasziliszának is megbocsátok és mindenkinek, mindenkinek megbocsátok. Én bizony barátocskám, felhajtottam... Felhajtottam... Ki az? - kiáltott fel hirtelen, az előszoba ajtajára mutatva: - ki van ott?

- Nincs ott senki, - felelt Oniszim szaporán. - Ki volna ott... mit gondol?

- Nem, nem, - ismételte Pjetuskov, kitépve magát Oniszim kezei közül: ereszs, láttam... te ne beszélj... én láttam... ereszs... Vaszilisz! - kiált fel egyszerre.

Pjetuskov elsápadt.

- Nos hát... nos... miért nem jössz be? szólalt meg végre. - Jöjj be, Vaszilisz, jöjj be. Nagyon örülök, hogy eljöttél, Vaszilisz.

Vaszilisz ránézett Oniszimra - és belépett a szobába. Pjetuskov közeledett felé... Mélyen és hosszan lélekezett. Oniszim szemmel tartotta őket. Vaszilisz félénken pislogott mindkettejükre.

- Ülj le, Vaszilisz, szólalt meg ismét Athanaszjics Iván: - Köszönöm, neked, hogy eljöttél. Bocsáss meg, hogy én... hogy is mondjam?... úgy... egyetlen állapotban vagyok. De nem tudhattam, sehogy sem tudhattam, ...magad is belátod. No, ülj le, ülj le... tán ide a pamlagra... Talán... jól mondtam?

Vaszilisz leült.

- Isten hozott, folytatta Pjetuskov. - Hogy vagy? Mi jót műveltél?

- Én hála istennek megvagyok, Athanaszjics Iván. Hogy van?

- Én? A mint látod. Össze vagyok törve; És ki által? Te általad, Vaszilisz. De én azért nem haragszom reád. Hanem össze vagyok törve. Kérdezd meg akár ettől. (Rámutatott Oniszimra.) Ne nézz úgy reám, a miért részeg vagyok. Igazán részeg vagyok; de össze is vagyok törve. Azért vagyok részeg, mert össze vagyok törve.

- Irgalmas Isten, Athanaszjics Iván!

- Össze vagyok törve, Vaszilisz, ha mondom. Hidd el nekem. Én téged soha sem csaltalak meg. És... hogy van a nénéd?

- Jól van, Athanaszjics Iván. Nagyon köszönöm.

Pjetuskov elkezdett erősen ingadozni.

- De hiszen ön beteg ma, Athanaszjics Iván. Jó volna tán lefeküdni.

- Nem én, egészséges vagyok, Vaszilisz. Nem, te ne mondd, hogy beteg vagyok, azt mondd inkább, hogy rossz útra tévedtem és elvesztettem az erkölcsösségemet. Lám, ez már aztán igaz. Ez ellen nem szólhatok semmit.

Athanaszjics Iván hátrabukott. Oniszim odaugrott és feltámogatta a gazdáját.

- De ki az oka? Ha akarod, én megmondom, ki az oka. Én vagyok az oka, mindenekelőtt én. Mert nekem mit kellett volna tenni? Nekem azt kellett volna mondanom neked: Vaszilisz, én téged szeretlek. No, jól van. Akarsz-e a feleségem lenni? Akarsz? Az igaz, hogy te polgárleány vagy, de az nem tesz semmit. Előfordul az gyakran. Nekem is volt egy ismerősöm, a ki éppen úgy nősült. Egy senkit vett el. És én mellettem jó dolgod lett volna. Istenemre, én jó ember vagyok! Ne nézd azt, hogy most részeg vagyok, de nézd a szívemet. Kérdezd meg akár ezt az embert. Tehát - a hibás én vagyok. De azért most össze vagyok törve.

Athanaszjics Ivánnak mindinkább szüksége volt Oniszim támogatására.

- És mégis, te is hibás vagy, nagyon hibás vagy. Én téged szerettelek, én téged tiszteltelek... de még mennyire! Én akár most is kész vagyok az oltár elé lépni. Akarod? Csak szólj és tüstént ott leszünk. De te engem megsértettél... vérig sértettél. Még ha magad utasítottál volna el, de a nénéd által, az által a kövér vénasszony által. Lásd, nekem te voltál egyetlen örömem! Lásd, én hajléktalan, én árva ember vagyok! Ki fog most engem dédelgetni? Ki fog egy jó szót szólni hozzám? Lásd, én teljesen, árva vagyok. Csupasz, mint a vércse. Kérdezd meg akár ezt a... Athanaszjics Iván sírva fakadt. - Vaszilisz hallgasd meg, a mit mondok, - folytatta, - engedd meg, hogy mint eddig, tovább is járhasak hozzád. Ne félj... csendes leszek. Menj, akihez akarsz, nem bánom. Nos, beleegyezel? Ha kívánod, térdre állva kérlek.

És Athanaszjics Iván már-már térdre esett, a mikor Oniszim megfogta a hónaalját.

- Ereszsz! Ez nem a te dolgod! Itt, értsd meg jól, egy élet boldogságáról van szó, és te beleavatkozol...

Vaszilisz nem tudott mit mondani...

- Nem akarod... Nos, a hogy gondolod! Isten veled! Akkor hát Isten veled! Isten veled Vaszilisz. Légy boldog... Én pedig... én...

És Pjetuskov hangos zokogásra fakadt. Oniszim teljes erővel tartotta őt hátulról, azután ő is sírva fakadt... És Vaszilisz is sírt...

XI.

Vagy tíz esztendővel ezután, gyakran lehetett látni O. város utcáin egy szegény kis embert, piros orral, ócska zöld kabátban és pecsétes gallérral. Egy kis kamarában lakott, a jól ismert pékházban. Ivanovna Praszkovja már nem élt. A házat az unokahuga, Vaszilisz vezette, az urával, egy vörös és vak polgáremberrel, Demofort-tal. A zöldkabátos embernek csak egy gyengéje volt: szeretett inni, de egyébként békeségesen viselte magát. Olvasóim alkalmasint felismerték benne Athanaszjics Ivánt.